

Що буде з валютним законодавством?

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Любов ІГНАТОВА,
адвокат, керівник практики міжнародного та інвестиційного права Dmitrieva&Partners

Ситуація на сьогодні

Як це не парадоксально звучить, але основним нормативним актом з питань регулювання валютних відносин в Україні залишається Декрет КМУ «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.1993 р. №15-93, який передбачає цілу низку валютних обмежень. Зокрема, все ще вимагається отримувати такі атавізми минулих часів як ліцензії Національного банку України (далі – *НБУ*) на здійснення інвестицій за кордон, на розміщення валютних цінностей на рахунках та у вкладах за межами України, на переказ валюти за межі

України для оплати банківських металів і проведення окремих валютних операцій. При цьому варто зазначити, що минулий рік був дуже врожайним на нормативні акти НБУ, спрямовані на прогресивну зміну валютного законодавства та його подальшу лібералізацію.

По-перше, було дозволено здійснювати окремі операції з валюти без отримання вищезгаданих ліцензій. Це стало можливим завдяки постанові НБУ від 23.02.2017 р. №14, яка дозволила фізичним особам розміщувати на закордонних рахунках іноземну валюту з джерелом походження за межами України без індивідуальних ліцензій НБУ. З того часу без ліцензій НБУ українці розміщують на закордонних рахунках кошти, отримані ними за межами України як заробітна плата, а також стипендії, пенсії, аліменти, дивіденди тощо. Також фізичні особи без індивідуальних ліцензій НБУ завдяки зазначеним коштам здійснюють інвестиції за кордоном.

По-друге, влітку минулого року були запроваджені електронні індивідуальні ліцензії. Постанова НБУ «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 15.06.2017 р. №54 дозволила видавати фізичним особам-резидентам, які не є суб'єктами господарювання, індивідуальні ліцензії в електронній формі. Зазначені ліцензії

з того часу видаються на суму до 50 тис. доларів США включно і лише для певного виду операцій, а саме для здійснення інвестиції за кордон, оплати послуг за договорами страхування життя, укладеними з нерезидентом, та розміщення валютних цінностей на рахунках за межами України.

Відповідно до прийнятої постанови, фізична особа для одержання е-ліцензії має звернутися не до НБУ, а до уповноваженого банку, в якому вона має відкритий власний рахунок, та подати заяву і документи, що підтверджують наявність джерел походження коштів, для здійснення переказу коштів, а також оригінали або копії документів, що підтверджують мету здійснення переказу з України.

З квітня поточного року отримувати е-ліцензії дозволено фізичним особам, незалежно від наявності чи відсутності у них статусу підприємця, за умови, що ці операції здійснюються фізичними особами для власних потреб та не пов'язані з їх підприємницькою діяльністю.

Основною складністю для багатьох українців залишається вимога щодо необхідності підтвердження джерел походження коштів. Відповідно до Постанови НБУ №54, такими документами можуть бути податкові декларації про майновий стан і доходи з відміткою контролюючого органу України про

їх отримання, довідки (відомості) контролюючого органу України про суми виплачених доходів та сплачених податків, а також інформація з офіційного сайту Національного агентства з питань запобігання корупції з декларацій про майновий стан і доходи.

Цього року такий перелік розширено та дозволено подавати документи, що стосуються результатів підприємницької діяльності або продажу рухомого та/або нерухомого майна. Також закріплено можливість отримання е-ліцензії за кошти, що є спільною сумісною власністю подружжя, а саме заробітна плата, інші виплати та винагороди, які виплачені у зв'язку з трудовими відносинами, доходи, отримані від господарської (незалежної професійної діяльності), доходи, отримані від операцій з продажу об'єктів рухомого та/або нерухомого майна, інвестиційний прибуток, успадковані кошти, інші виплати відповідно до умов цивільно-правових правочинів (договорів). Варто зазначити, що видача та анулювання е-ліцензії, на відміну від паперових ліцензій НБУ, здійснюється безкоштовно.

На жаль, все ще актуальною залишається вимога чинного законодавства щодо необхідності отримання індивідуальних ліцензій НБУ для здійснення переказу коштів з території України з метою їх інвестування або розміщення на закордонних рахунках. Ліцензії на здійснення інвестицій закордон видаються відповідно до Постанови НБУ №122, яка передбачає подання різного пакета документів, залежно від обсягу інвестицій.

У разі здійснення інвестування на суму до 50 тис. доларів США протягом календарного року заявник має подати заяву, договір (інший документ), що є підставою для здійснення інвестиції, документи про реєстрацію частки статутного капіталу (об'єкта інвестиції), паспортні дані, а також документи, що підтверджують наявність у нерезидента-продавця права власності на об'єкт інвестиції. У такому випадку не потрібно підтверджувати джерела походження коштів. Однак якщо інвестиція планується на суму понад 50 тис. доларів США, крім визначених документів, додатково подаються інші документи, серед яких вже є довідка про доходи, а також не менш складна для реалізації вимога щодо надання інформації про кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) юридичної особи (заявника) та нерезидента-продавця об'єкта інвестиції (нерезидента,

корпоративні права папери якого придбаються).

Слід зауважити, що починаючи з 2014 р. НБУ своїми постановами дуже ускладнив валютні правовідносини. Вже 4-й рік поспіль НБУ крок за кроком дуже поступово намагається послабити колісць запроваджені обмеження. Сьогодні все ще діють обмеження, передбачені постановою НБУ №410 від 13.12.2016 р., до якої постійно вносяться численні зміни, але все ж таки діють ключові валютні обмеження, пов'язані з кредитними відносинами, продажем готівкової іноземної валюти або банківських металів на певну суму. Вона ж передбачає заборону купівлі й перерахування іноземної валюти на підставі індивідуальних ліцензій НБУ та багато інших валютних обмежень, які значно ускладнюють ведення бізнесу та загальний інвестиційний клімат країни.

Ініціатива НБУ

НБУ неодноразово заявляв про свої наміри щодо уніфікації та кардинального оновлення валютного законодавства. На початку серпня минулого року НБУ все ж таки оприлюднив свій законопроект «Про валюту» для громадського обговорення. Цього року відповідний законопроект «Про валюту» №8152 від 19.03.2018 р. вже з'явився у Верховній Раді України.

Ст. 4 законопроекту декларує, що валютні операції здійснюються без обмежень, крім випадків запровадження НБУ заходів захисту, відповідно до цього закону.

Всі розрахунки, що проводяться на території України, згідно з проектом закону здійснюються виключно в національній валюті, крім таких операцій:

- операцій зі здійснення іноземних інвестицій та повернення іноземному інвестору прибутків, доходів та інших коштів, одержаних на законних підставах в результаті здійснення іноземних інвестицій;

- операцій банків з надання банківських та інших фінансових послуг на підставі банківської ліцензії;

- операцій небанківських фінансових установ та національного оператора поштового зв'язку з надання фінансових послуг на підставі ліцензії НБУ на здійснення валютних операцій;

- інших операцій, визначених нормативно-правовими актами НБУ.

Законопроект встановлює порядок надання інформації про валютні операції та систему валютного нагляду. Передбачено, що валютний нагляд здійснюють органи валютного нагляду та агенти валютного нагляду. Відповідно до законопроекту, органами валютного нагляду є НБУ та державний орган, що реалізує державну податкову і митну політику. Зазначені органи в межах своєї компетенції здійснюють нагляд за дотриманням

резидентами та нерезидентами валютного законодавства, проводять перевірки з питань дотримання вимог валютного законодавства, під час яких вони мають право вимагати надання доступу до систем автоматизації валютних операцій, підтверджувальних документів, іншої інформації про валютні операції та пояснень щодо їх проведення. Суб'єкти валютного нагляду зобов'язані безоплатно надавати відповідний доступ, документи та іншу інформацію.

ти поза увагою Постанову НБУ від 15.08.2016 р. №369 «Про затвердження Положення про порядок здійснення банками аналізу та перевірки документів (інформації) про фінансові операції та їх учасників». Відповідно до цієї постанови, банки зобов'язані забезпечити всебічний аналіз та перевірку документів (інформації) про фінансові операції, в тому числі про наміри здійснення операцій, які пов'язані з купівлею іноземної валюти з метою перерахування за межі України, пе-

рерахування іноземної валюти за межі України та в інших випадках, визначених постановою. Зазначене положення передбачає цілу низку індикаторів ризикових фінансових операцій та відповідних заходів, які мають здійснити банки.

У разі виявлення ризикової фінансової операції банки мають встановити суть та мету такої операції, з'ясувати відповідності чи невідповідності суті цієї операції змісту діяльності її учасників. Окрім того, здійснюється збір інформації про учасників операції (в тому числі щодо їх кінцевих бенефіціарних власників). Встановлюється відсутність підстав

вважати, що вони використовують агентів, номінальних утримувачів (власників) або посередників з метою приховування кінцевих бенефіціарів. З'ясовується економічна доцільність такої операції та можливість її проведення на відповідну суму. Встановлюються джерела походження коштів (активів), до яких може бути віднесено, зокрема, заробітну плату фізичної особи, дохід, отриманий від реалізації продукції, надані послуги, виконані роботи, продаж майна, отримання спадку, набуття права на скарб.

Слід зазначити, що вимоги цього положення не поширюються на цілий перелік операцій (зокрема, на операції на суму, що не перевищує 150 тис. грн). Однак на практиці сучасні банки (особливо цим грішать так звані «державні» банки), у разі наявності якихось непорозумінь, незважаючи на винятки та посилаючись на вимоги цієї постанови, затребують безліч документів, ускладнюючи життя клієнтам та затягуючи процес здійснення навіть незначних валютних перерахувань.

Наведені вище тенденції розвитку валютного законодавства свідчать про те, що Україна намагається наблизитися до світових стандартів максимальної прозорості та доступності всіх розрахункових процедур. В умовах запровадження стандартів CRS зазначені механізми повинні зазнати ще багатьох змін. Пам'ятаючи тогорічну офіційну заяву міністра фінансів про те, що перший обмін інформацією за CRS-стандартами почнеться вже за результатами 2019 р., можна очікувати, що цей рік також буде врожайним на лібералізаційні процеси та прогресивні зміни валютного законодавства. [✎](#)

Україна намагається наблизитися до світових стандартів прозорості та доступності всіх розрахункових процедур

Варто зазначити, що законопроект не містить чітко визначених регуляторних норм та передбачає наявність багатьох підзаконних актів, які насправді визначатимуть основні умови проведення валютних операцій. Як надалі складеться доля цього законопроекту та яким він буде на момент прийняття – не відомо. Однак за основним задумом розробників, найімовірніше, він залишиться лише загальною канвою валютних правовідносин, яка не визначить жодних кардинальних змін чи нововведень.

Кришталева прозорість

Розглядаючи питання валютних правовідносин, не можна залиши-